

свідчить про те, що зовнішньоекономічна діяльність, крім норм господарського права, регулюється нормами різних галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, фінансового, земельного, трудового, кримінального та інших галузей. Це пояснюється тим, що процес зовнішньоекономічної діяльності є складним і комплексним за своїм правовим характером, її суб'єкти вступають у різного роду суспільні відносини. Щодо галузей права України такий предмет правового регулювання, як зовнішньоекономічна діяльність, має комплексний міжгалузевий характер.

Законодавство про зовнішньоекономічну діяльність юридично неоднорідне, оскільки воно містить не тільки окремі норми нормативно-правових актів, але й нормативно-правові акти різних галузей законодавства. Зазначене дає всі підстави розглядати норми права про зовнішньоекономічну діяльність і нормативно-правові акти, в яких юридично закріплені відповідні норми права, як міжгалузеві утворення в системі українського права та законодавства.

Методологія наукового пізнання адміністративно-правових засад зовнішньоекономічної діяльності характеризується методологічним плюралізмом, що дає можливість здійснення всебічних і глибоких наукових досліджень. При цьому, використовуючи нові філософсько-світоглядні підходи, принципи та методи наукових досліджень, необхідно ґрунтуватися на принципі додатковості, а не на змінюваних уявленнях на інші.

Література

1. Тацій В.Я. Методологічні проблеми правової науки на етапі формування правової, демократичної, соціальної держави / В.Я. Тацій // Методологічні проблеми правової науки: матеріали Міжнар. наук. конф., 13-14 груд. 2002 р., Харків / упоряд. М.І. Панов, Ю.М. Грошевий. - Харків: Право, 2003. - С. 3-12.

2. Хозяйственное право: учебник / [В.К. Мамутов, Г.Л.Знаменский, К.С. Хахулин и др.]; под ред. В.К. Мамутова. - К.: ЮринкомИнтер, 2002. - 897 с.

3. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський - К.: Україна, 1997. - 237 с.

4. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: [підручник] / В.Є. Новицький - К.: КНЕУ, 2003. - 948 с.

5. Міжнародне економічне право: підручник / [В. Опришко, А. Коста К. Квінтано та ін.]; за наук. ред. В. Опришка. - К.: КНЕУ, 2006. - 311 с.

6. Міжнародне право: навч. посібник / [за ред. М.В. Буроменського]. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 336 с.

7. Корецький В.М. Избранные труды: в 2 кн. / [гол. ред. В.Н. Денисов]. - К.: Наук. думка, 1989. - Кн. 1. - 1989. - 344 с.

8. Селіванов В.М. Право і влада суверенної України. Методологічні аспекти / В.М. Селіванов; [наук. ред. О.Д. Святоцький]. - К.: Ін Юре, 2002. - 723 с.

9. Цветков В.В. Державне управління і політика: монографія / В.В. Цветков, В.М. Селіванов, О.В. Скрипнюк - К.: Абрис, 2006. - 312 с.

10. Панов М. Правова політика як універсальний феномен соціального буття / М. Панов, Л. Герасіна // Право України. - 2001. - № 8. - С. 36-40.

11. Юридична енциклопедія: у 6 т. / [редкол. Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. - К.: Вид-во "Українська енциклопедія" імені М.П. Бажана, 1998-2004. - Т. 3: К-М. - 2001. - 792 с.

Гречин Є.Є.,
кандидат юридичних наук
Надійшла до редакції: 12.12.2014

УДК 347.440

ДОГОВІР СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗНАЧЕННЯ В СУСПІЛЬСТВІ

Даниленко С. К.
Мінакова М. В.

Статтю присвячено проблемам сурогатного материнства, його значенню в суспільстві, визначенню основних понять у цій сфері, правовій регламентації договору сурогатного материнства, а також роз'ясненню певних новел законодавства.

Ключові слова: сурогатне материнство, сурогатна матір, договір сурогатного материнства.

Статья посвящена проблемам суррогатного материнства, его значению в обществе, определению основных понятий в этой сфере, правовой регламентации договора суррогатного материнства, а также разъяснению определенных новел законодательства.

Ключевые слова: суррогатное материнство, суррогатная мать, договор суррогатного материнства.

Article deals with problems of surrogate motherhood, its value in the society, the definition of the basic concepts in this area, the legal regulation of surrogate motherhood agreement, as well as clarification of the definition of

short stories legislation.

Keywords: surrogacy, surrogate mother, surrogate motherhood agreement.

Відповідно до ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою [1, 15]. Згідно з пунктом 1 ст. 49 СК України дружина має право на материнство, також п. 1 ст. 50 того ж Кодексу визначає, що чоловік має право на батьківство [2, 16]. Іноді буває, що внаслідок різних факторів жінка не може завагітніти, тому це може призвести до негативних для неї наслідків. Наприклад, згідно з ч. 2 ст. 49 та ч. 2 ст. 50 Сімейного кодексу України нездатність жінки до народження дитини або нездатність чоловіка до зачаття дитини може бути причиною розірвання шлюбу. Мабуть тому для вирішення цієї проблеми встановлено такі інститути права, як усиновлення, опіка, піклування, а також сурогатне материнство.

На сьогодні сурогатне материнство стало розповсюдженим явищем. Цей метод – справжній порятунок для

© С.К. Даниленко, М.В. Мінакова, 2014

тих, хто з різних причин не здатний до самостійного виношування дитини або має серйозні до цього протипоказання. Незважаючи на його популярність, він все ж таки залишається неврегульованим на законодавчому рівні. Маючи декілька законів і підзаконних актів, законодавці не приділили достатньої уваги власне договору сурогатного материнства, адже тільки він може безпосередньо врегулювати такі відносини.

Окремі питання, що пов'язані з актуальними проблемами сурогатного материнства в законодавстві України, значення цього явища в суспільстві, регулювання відносин у цій сфері, а також укладення договору сурогатного материнства, висвітлено, зокрема, у працях: В.В. Вустенко, П. Івановського, А.С. Коломійця, А.О. Кухар, О. Михальчук, Т. Пашковської, Ю.Ю. Таланова, О. Хіневич та ін., однак деякі аспекти досліджуваної проблематики досі не вирішені.

Метою статті є висвітлення різних аспектів такого явища як сурогатне материнство, а також визначення кола проблемних питань, що стосуються договору сурогатного материнства, його регулювання та новел законодавства.

Поняття „сурогатне материнство”, „сурогатна матір” не визначено в законі. Проаналізувавши праці багатьох науковців, таких як О. Михальчук, Т. Пашковської, а також Ю.Ю. Таланова, А.С. Коломійця, можна сказати, що сурогатне материнство - це запліднення генетично сторонньої жінки (без використання її біологічного матеріалу) шляхом імплантації або трансплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі, з метою виношування й народження дитини, яка надалі буде визнана такою, що походить від подружжя, на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю [3, 361].

З цього визначення випливає, що сурогатна матір - це жінка, яка на основі договору виношує та народжує дитину з використанням генетичного матеріалу іншої особи або осіб (подружжя) за певну винагороду або без такої.

Визначення основних понять цієї теми не дає нам повного відображення самої сутності сурогатного материнства, адже важливо відобразити його значення й відношення до нього суспільства. Тому доцільним буде розгляд явища сурогатного материнства в різних аспектах, таких як історичний, релігійний, морально-етичний та психологічний.

З погляду історичного аспекту можна побачити, що з проблемою безпліддя - неможливості мати дітей і продовжувати свій рід - люди зіткнулися ще в стародавні часи. Уже тоді виникла ідея подолання безпліддя, використовуючи сурогатне материнство. Уперше сурогатне материнство було описано в Старому Завіті (Буття, 16) - служниця Агар була запрошена як сурогатна матір для дитини Авраама, в якого дружина не змогла завагітніти [4, 1]. Історія говорить про численні аналогічні випадки вирішення проблем безпліддя - рабинь і наложниць у багатьох країнах світу часто використовували як сурогатних матерів. Зрозуміло, що в той час було можливим використання тільки „традиційного сурогатного материнства” - генетичними батьками дитини були батько-„замовник” і сама сурогатна мати - запліднення проводилося природним шляхом.

Першим вдалим штучним заплідненням у пробірці була поява в 1978 році в Англії Луїзи Браун - першої дитини „з пробірки”! За 40 років, що минули з народження Луїзи Браун, у світі з'явилося більше двох мільйонів дітей, зачатих „у пробірці”. Це говорить про те, що більше

двох мільйонів пар змогли побороти проблему безпліддя й здійснити мрію - стати батьками.

Процес упровадження методів допоміжної репродуктивної медицини (ДРТ, сурогатне материнство) в Україні почався на початку 80-х. У місті Харкові вперше в Україні було проведено лікування безпліддя методом екстракорпорального запліднення - у 1991 році на світ з'явилася дівчинка.

Щодо сучасного стану сурогатного материнства у світі, то практично в усій Європі воно заборонене, дозволене лише в Англії, Греції та Україні. У США на нього дали згоду в деяких штатах, а в Скандинавських країнах не забороняється тільки у Фінляндії. Окрім зазначених країн, у Росії та Казахстані сурогатне материнство також дозволене [5, 146].

Релігійний аспект сурогатного материнства полягає в існуванні найбільш розповсюдженої думки, що об'єднала різні релігії. Вона визначає, що проблема безпліддя - це передусім проблема духовна, тому люди мають звертатися про допомогу насамперед до Бога, а не шукати гріховних альтернатив. Ідея сурогатного материнства суперечить Біблії та християнському віровченню. Сурогатне материнство передбачає здійснення процедур над заплідненими яйцеклітинами, частина з яких гине під час маніпуляцій, що є різновидом абортів. Тому Церква не підтримує подібних методик, які не тільки знецінюють людське життя, але й сутність материнства. Проте негативне ставлення Церкви до сурогатного материнства не означає, що вона не допомагає суспільству, а навпаки, бере участь у формуванні нового вдосконаленого законодавства. Свідченням цього є виступ єпископа Пантелеїмона, який зазначав, що деякі направлені пропозиції Церкви до нового закону про охорону здоров'я громадян були враховані законодавцями: право лікаря на відмову від здійснення абортів, а також уведення обов'язкового часу очікування перед прийняттям жінкою рішення про аборт [6, 1].

Морально-етичні аспекти сурогатного материнства тісно переплітаються з релігійними, адже релігійні групи вважають, що це є аморальною тенденцією, що посягає на святість шлюбу. Крім цього, у суспільстві існує думка, що здебільшого зачаття в пробірці й будь-які експерименти з людським генним матеріалом перетворюють дітей у подобу товару, створюючи ситуацію, за якої багаті люди зможуть наймати жінок для виношування своїх нащадків. Материнство стає при цьому договірною роботою, в якій, як у будь-якому бізнесі, переважає прагнення до особистої вигоди. Виходить, сурогатне материнство - це чистий бізнес та комерція [7, 4].

Разом з цим, найбільш важким у цій проблемі є психологічний аспект, адже погоджуючись на сурогатне материнство, жінка, думаючи тільки про майбутню винагороду, не підозрює, як важко їй буде розлучатися з дитиною, яку вона виносила. Після народження маленької дитини в багатьох жінок з'являється материнський інстинкт, який неможливо подолати, і тоді вони в розпачі намагаються повернути свою дитину. Але договір укладений, і ніхто вже не погодиться повертати дитину. Тому сурогатне материнство може залишити жінці моральну травму на все життя.

Отже, на основі розглянутих аспектів сурогатного материнства можна зробити висновок, що як правове регулювання різних країн, так і ставлення людства загалом до нього є неоднозначним і дискусійним. Ймовірно, незважаючи на наявність суперечливих думок

з приводу сурогатного материнства, цей метод буде активно розвиватися й далі. Головною причиною цього є те, що, незважаючи на дорожнечу й морально-етичні та юридичні складнощі, він залишається затребуваним. Для багатьох бездітних пар народження генетично своєї дитини, хай і виношеної іншою жінкою, є більш бажаним, ніж усиновлення абсолютно чужого малюка.

Приділивши ґрунтовну увагу різним аспектам сурогатного материнства, важливо зазначити, що відносини сурогатного материнства можуть реалізуватися тільки в договорі. Якщо говорити про СК України, то слід зазначити, що він тільки „поверхово” регулює такі відносини, адже, якщо вони набувають договірної форми, то й основним регулюючим механізмом повинен стати Цивільний кодекс України.

На думку В. Москалюк, Ю.Ю. Таланова, майнові відносини, що виникають з цього договору, мають регулюватися нормами ЦК про договір про надання послуг, а також загальними положеннями про договори і, відповідно, про зобов'язання. Так, згідно з ч. 1 ст. 901 ЦК за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої (замовника) надати послугу, що споживається в процесі здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу. Таким чином, при укладенні договору між подружжям і сурогатною матір'ю предметом договору є виношування дитини та її народження й подальша її передача подружжю, що надає генетичний матеріал, тобто надання своєрідної послуги, за яку сурогатна матір одержує винагороду [8, 69].

Незважаючи на схожість цього договору з договором про надання послуг, все ж таки договір сурогатного материнства необхідно відокремлювати в ЦК України, адже він має свою специфіку, що проявляється в особливому суб'єктному складі, правах та обов'язках сторін, строках, відповідальності, а також певних гарантіях.

Учені О. Хіневич, Т. Пашковська, О. Михальчук вважають, що з метою захисту інтересів сторін договору буде доречним перед укладенням самого договору виконати такі дії: оформити письмову згоду біологічних батьків на виношування сурогатною матір'ю ембріона, отриманого в результаті екстракорпорального запліднення; оформити письмову згоду сурогатної матері на виношування ембріона біологічних батьків, а також згоду чоловіка сурогатної матері (за наявності); підготувати заяву сурогатної матері про відсутність претензій до біологічних батьків після закінчення програми сурогатного материнства; оформити згоду сурогатної матері на запис біологічних батьків як батьків дитини в органах реєстрації актів цивільного стану тощо [9, 3].

Ю.Ю. Таланов, В.В. Вустенко, П. Івановський та інші вчені вважають, що договір є важливим і стосується майбутнього дитини, тому його краще укладати в письмовій формі з нотаріальним посвідченням.

При складанні договору сурогатного материнства важливо приділити увагу правам та обов'язкам сторін. Генетичні батьки мають право на інформацію про фізичний і психічний стан сурогатної матері, її вік, національність, освіту тощо, а з іншого боку, сурогатна матір має право на інформацію про генетичних батьків дитини, отримання компенсації за виношування дитини (якщо договір укладається на комерційній основі), відшкодування своїх особистих і побутових витрат та інше. Її обов'язками зазвичай є слідувати за своїм станом здоров'я, встати на медичний облік, регулярно відвіду-

вати медичну установу тощо [3, 366].

Зазвичай, строк договору не перевищує один рік [6, 147], оскільки виношування дитини відбувається протягом дев'яти місяців. Тобто, як зазначають Ю.Ю. Таланов та А.О. Кухар: „Строк договору варто встановлювати шляхом вказівки на конкретні події. Тоді початком дії договору може бути момент імплантації генетичного матеріалу подружжя сурогатній матері, а моментом припинення - передача сурогатною матір'ю народженої дитини подружжю та виплатою їй винагороди”.

Важливо зазначити таку умову, як порядок розрахунків між сторонами, тобто суму компенсації сурогатній матері за виношування дитини, розрахунки за надання медичних послуг, витрати на харчування сурогатної матері тощо. Також слід передбачити відповідальність сторін за відмову від договору, а також вказати суму відшкодування для потерпілої сторони, умови і порядок його надання. Оскільки умови договору зовсім не врегульовані законодавством, то сторони можуть визначати будь-які умови, проте вони не повинні суперечити чинному законодавству й моральним засадам суспільства. Ці умови договору чітко проаналізовані в працях П. Івановського, А.О. Кухар, а також Т. Пашковської.

Нормативно-правові акти, що приймаються Верховною Радою України, безпосередньо мають великий вплив на договірні правовідносини сурогатного материнства, адже встановлюють ті правові основи, через які сторони договору не мають право переступити. У 2012 році Верховна Рада України проголосувала за прийняття Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій”, який мав вступити в силу 1 січня 2013 року, але був відхилений після накладення на нього вето Президентом. Зокрема, закон вносив деякі новели, що стосувалися сфери сурогатного материнства, наприклад, такі як:

дитина повинна бути генетично пов'язана хоча б з одним із батьків;

сурогатна мати не може мати генетичного зв'язку з дитиною, тобто не повинна виступати одночасно в ролі донора яйцеклітин. Дійсно, якщо немає з дитиною ніякого генетичного зв'язку, то чи не простіше її усиновити? Для батьків нічого не змінюється, а держава вирішує проблему покинутих дітей;

іноземці можуть скористатися процедурою сурогатного материнства в Україні, тільки якщо воно (сурогатне материнство) дозволено в їхній власній країні. Навіщо це зроблено, зрозуміло - Україна не хоче “сваритися” з тими країнами Євросоюзу, де сурогатне материнство заборонено (з найбільш “серйозних” - Франція, Італія, Німеччина). Однак саме безплідні пари з цих країн і становили основний потік іноземців, які користуються послугами українських сурогатних матерів - і саме з причини заборони на сурогатне материнство в їхніх країнах. До того ж є велика кількість країн, де сурогатне материнство ніяк не прописано в законодавстві - наприклад, Фінляндія, та й взагалі більшість держав Західної Європи. Як бути жителям цих країн, до якої категорії вони потраплять? Швидше за все, їм доведеться переорієнтуватися на інші країни - наприклад, Росію або, скажімо, Казахстан; верхню планку віку для екстракорпорального запліднення обмежили 51 роком, проте така заборона є не зовсім доречною, адже кожний випадок потрібно розглядати індивідуально [10, 1-2].

Відхилення цього закону Президентом було вмоти-

воване тим, що в законі вживаються поняття, яких не містить ані закон, ані чинна редакція Основ законодавства України про охорону здоров'я [11, 1]. На нашу думку, такі дії є виправданими, адже кращим буде прийняття єдиного закону, який би стосувався всіх проблем регулювання сурогатного материнства разом зі внесенням до нього тих понять, які є часто вживаними в цій сфері, або доопрацювання Закону України „Про основи законодавства України про охорону здоров'я”.

Отже, на основі викладеного матеріалу можна зробити висновок, що сурогатне материнство, яке стало великою знахідкою суспільства в подоланні проблем безпліддя, на сьогодні є поширеним явищем. Проте воно є недостатньо врегульованим на законодавчому рівні, а саме: головною проблемою стає відсутність правових норм, які б регулювали договірні відносини у сфері сурогатного материнства. Доречним буде створення єдиного закону, який би регулював усі аспекти цих відносин і встановлював основні поняття, що стосуються сурогатного материнства загалом, або внесення до ЦК України окремої глави, яка б стосувалась договору сурогатного материнства. Оскільки багато вчених працювали з такою проблемою, то на основі їх суджень можна зазначити, що положення такої глави були б схожі на положення Глави 63 ЦК України щодо договору про надання послуг, проте договір мав би свої особливості. Такими специфічними рисами цього договору є особливий суб'єктний склад, їх права та обов'язки, а також сама процедура до його укладення, що стала б певною гарантією для сторін договору. Також при укладенні договору надається перевага саме письмовій формі договору з нотаріальним посвідченням.

Щодо новел законодавства, то слід відмітити, що незважаючи на нещодавнє намагання Верховної Ради України прийняти новий закон, який торкався саме відносин у сфері сурогатного материнства, в Україні все ж таки залишається проблема нерегульованості цього питання й окремі положення цього закону є вкрай суперечливими та несистематизованими щодо чинних нормативно-правових актів. Тому необхідно приділити більше уваги цій проблемі й у подальшому намагатися вдосконалити законодавство, дотримуючись думок науковців і зарубіжного досвіду.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - С. 141.
2. Сімейний кодекс України. 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 21-22.
3. Таланов Ю.Ю. Актуальні проблеми сурогатного материнства в законодавстві України [Текст] / Ю.Ю. Таланов - 2012. - С. 360-369.
4. Суррогатное материнство. - [Електронний ресурс]: <http://sana-med.com.ua/surrogate.php>.
5. Івановський П. Договір сурогатного материнства [Текст] / П. Івановський - 2009. - С. 146-147.
6. Єпископ Пантелеїмон: сурогатне материнство посилює процес руйнування сімей - [Електронний ресурс]: <http://religions.unian.net/ukr/detail/7758>.
7. Сурогатне материнство: правовий та морально-етичний аспекти / В.В. Вустенко - [Електронний ресурс]: <http://www.mif-ua.com/archive/article/4100>.
8. Москалюк В. Договір сурогатного материнства [Текст] / В. Москалюк - 2006. - № 12(86). - С. 69-71.
9. Правове регулювання сурогатного материнства в Україні / О. Михальчук. - [Електронний ресурс]: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2799>.
10. Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій” від 12 грудня 2012 року № 989. - [Електронний ресурс]: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JGORH00V.html.
11. Відхилено закон щодо обмежень у репродуктивних технологіях. - [Електронний ресурс]: <http://health.unian.net/ukr/detail/245345>.
12. Пашковская Т. Ребенок на заказ, или Проблемы суррогатного материнства в Украине: Т. Пашковская. - [Електронний ресурс]: <http://osipov.ua/pr/12531-rebenok-na-zakaz-ili-problemy-surrogatnogo-materinstva-v-ukraine.html>.

Даниленко С.К.,

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

ОДУВС

Мінакова М.В.,

студент ОДУВС

Надійшла до редакції: 26.11.2014

УДК 346.91

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ ПРИ ВИКОНАННІ СУДОВИХ АКТИВ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ

Дрішлюк В. І.

Наукова стаття присвячена дослідженню особливостей здійснення виконання судових рішень у господарському процесі, а також гарантіям прав учасників виконавчого провадження, що досягається, зокрема, правом на оскарження рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб органів державної виконавчої служби. На підставі аналізу норм чинного господарського процесуального законодавства сформульовані загальні висновки щодо особливостей оскарження рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб органів державної виконавчої служби.

Ключові слова: господарський процес, виконавче провадження, оскарження.

Научная статья посвящена исследованию особенностей осуществления исполнения судебных решений в хозяйственном процессе, а также гарантиям прав участников исполнительного производства, которое достигается, в частности, правом на обжалование решений, действий или бездействия должностных лиц органов государственной исполнительной службы. На основании анализа норм действующего хозяйственного процессуального законодательства сформулированы общие выводы относительно особенностей обжалования решений, действий или бездействия должностных лиц органов государственной исполнительной службы.

Ключевые слова: хозяйственный процесс, исполнительное производство, обжалование.